
УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/1-80-14>

Роїк О. Р.

Інститут сталого розвитку імені В. Чорновола
Національного університету «Львівська політехніка»

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У роботі обґрунтовано теоретико-методичні особливості щодо необхідності впровадження інноваційності у туристичну сферу регіону як одного з пріоритетних чинників соціально-економічного розвитку. Визначено основні пріоритети розвитку галузі, реалізація яких дасть змогу поліпшити соціально-економічне становище регіону та забезпечить його сталий розвиток. Обґрунтовано заходи щодо досягнення поставлених цілей і вирішення завдань стратегії розвитку туризму регіону, а також упровадження ефективної туристичної політики, спрямованої на популяризацію концепції сталого туризму регіону. Запропоновано механізми розроблення перспективної концепції інноваційності туризму, що формується відповідно до пріоритетів регіональної політики туристичного й інноваційного поступу.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, інноваційність, туризм, туристична сфера, сталий розвиток, туристичний продукт.

Постановка проблеми. Туризм є важливим складником соціально-економічного розвитку національної економіки, сприяє створенню робочих місць, активізує діяльність підприємницького сектору, забезпечує суттєві надходження до бюджету держави [4]. З огляду на це, дослідження інноваційності туризму неможливе без інноваційного розвитку та інноваційної політики, що зумовлює її інноваційну трансформацію, а отже, потребує чіткого окреслення перспективних шляхів застосування соціальних інновацій, розроблення конкретних заходів і технологій щодо їхнього практичного впровадження, створення методик їх оцінювання, враховуючи основні пріоритети сталого розвитку.

Стратегічною метою економічних перетворень, які й досі відбуваються в Україні, є формування

механізмів інноваційності туризму в контексті сталого розвитку, яке неможливе без комплексного аналітичного дослідження умов та результатів забезпечення збалансованості соціально-економічних та інноваційних перетворень.

Різноманітність туристично-рекреаційних ресурсів, сприятливі природо-кліматичні умови, забезпечення кадровим потенціалом – усе це виступає сприятливими передумовами формування сталого розвитку туризму на міжнародному та регіональному рівнях. Проте трансформаційні процеси, що відбуваються у соціально-економічній сфері України, вимагають перегляду та вдосконалення процесу управління соціально-економічним розвитком країни через трансформацію вітчизняної економіки загалом, а також низки пріоритетних галузей, у туризмі зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток туризму виступав об'єктом аналізу багатьох науковців, зокрема Л. Агафонової, О. Бейдика, З. Герасимчук, Г. Горіної, Г. Ільницької, М. Мальської, О. Любіцевої, А. Терехуха та ін. Інноваційні аспекти туристичної діяльності частково досліджувалися у працях провідних учених: Г. Трілленберга, М. Лущик, О. Макари, А. Мельник, О. Стефанишин, Л. Федулової, Я. Орленко, Н. Мойсеевої, О. Давидової та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження впливу інновацій на розвиток туризму не отримали належного трактування, як і розроблення нових механізмів запровадження інноваційності у туристичну галузь, та потребують подальшого наукового аналізу.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення теоретико-методичних особливостей запровадження інноваційності у туристичну сферу як одного з основних чинників сталого соціально-економічного розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу. Для низки країн світу туризм став однією з основних закономірностей розвитку національної економіки. Розвиток туризму нині визначається чинником, що сприяє стабілізації суспільства та зростанню економічної ефективності. У цьому контексті особливої актуальності набувають проблеми теоретико-методологічного аналізу інноваційної спрямованості у туристичній сфері, виявлення її значення у соціально орієнтованому процесі суспільного відтворення та інтегрованої оцінки місця та ролі інноваційних чинників у сталому туризмі зокрема.

Згідно з даними Світового економічного форуму [12] щодо обрахунку Індексу конкурентоспроможності в галузі туризму, проведеного у 2018 р., Україна посіла 78-е місце, набравши 3,7 бали із 7. Лідерами за показниками даного індексу були Іспанія, Франція, Німеччина, США та Японія, набравши в середньому 5,4 бали кожна. Тоді як найнижчі показники були у Ємені – 2,4, Чаді – 2,5 та Ліберії – 2,6 бали. Аналіз коефіцієнтів у Індексі конкурентоспроможності у сфері подорожей і туризму України показав ріст індикаторів, що характеризують потенціал соціально-економічного зростання. Проте основні показники розвитку туристичної сфери (табл. 1) свідчать про деяке поліпшення в динаміці не за рахунок інноваційних чинників, що свідчить про формування негативних тенденцій у країні: інновації не мали значного впливу на соціально-економічне зростання як у самій країні, так і в туристичній сфері зокрема.

Як свідчить аналіз даних табл. 1, ключові показники туристичної діяльності в Україні є досить низькими і мають понижувальну тенденцію. Так, загальний внесок туризму у ВВП залишається вкрай низьким, зважаючи на значний туристично-рекреаційний потенціал кра-

їни, і дещо зменшився із 5,5% у 2014 р. до 5,4% у 2018 р.; кількість прибуттів падала впродовж 2014–2018 рр. (від 24,7 млн осіб у 2014 р. до 14,2 млн осіб у 2018 р.); протягом цього періоду спостерігалось незначне зростання числа відправлень: із 23,8 млн осіб у 2014 р. до 26,4 млн осіб у 2018 р.; практично наполовину скоротилися доходи від туризму – з 5 931 млн дол. США у 2014 р. до 1 999 млн дол. США у 2019 р.; знизився також загальний внесок туризму в зайнятість, до 4,9% у 2018 р. (на противагу 6,8% у 2014 р.).

В Україні не прийнято Стратегію розвитку туристичної сфери на 2016–2020 рр., а також не розроблено Програму розвитку туризму відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». У зв'язку з оптимізацією та економією бюджетних коштів у 2014 р. втратила чинність Концепція Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 р. [4]. Таким чином, в Україні туристична галузь розвивається без чітко окреслених стратегічних орієнтирів та цільових показників розвитку. Вирішення означених проблем потребує чіткого окреслення перспективних шляхів застосування інновацій, розроблення конкретних заходів і технологій щодо їх практичного впровадження, створення методик їх оцінювання в контексті формування механізмів забезпечення інноваційності туристичної сфери регіону в умовах сталого розвитку.

Особливої уваги заслуговують такі ключові чинники інноваційного розвитку, як освітньо-кваліфікаційний та інтелектуальний потенціал суспільства, міра соціальної диференціації, принципи та напрями реалізації політики доходів. Інноваційні стратегії, концепції, ідеї як інструменти інноваційної трансформації мають становити основу механізму стимулювання інноваційного розвитку туристичної сфери [2]. Реалізація такого механізму потребує чіткого окреслення перспективних шляхів застосування соціальних інновацій, розроблення конкретних заходів і технологій щодо їх практичного впровадження, створення методик їх оцінювання.

Інновацією в туризмі слід вважати результат, впроваджену продукцію або послугу, що базується на створенні, впровадженні та реалізації нововведень у різних галузях економіки, зокрема й у туризмі, та спрямовані на зростання рівня життя населення, формування умов для розвитку людини [7].

Поняття «інноваційність» [9] є відносно новим явищем для української економічної науки, що ґрунтується на готовності до створення, впровадження та реалізації нововведень у різних галузях економіки та сферах суспільного буття, які спрямовані на формування умов для гідного життя та розвитку людини, а також гармонійних відносин із навколишнім середовищем.

Таблиця 1

Ключові показники туризму

	2014	2015	2016	2017	2018
Туризм, загальний внесок у ВВП (частка,%)	5,5	5,4	5,4	5,6	5,4
Число прибуттів (млн осіб)	24,671	12,712	12,428	13,333	14,230
Число відправлень (млн осіб)	23,761	22,438	23,142	24,668	26,437
Доходи від туризму (млн дол. США)	5931	2264	1662	1723	1999
Витрати від туризму (млн дол. США)	5763	5061	5101	5970	7128
Загальний внесок туризму в зайнятість (частка,%)	6,8	4,8	4,9	5,0	4,9
Капіталовкладення в туризм (млрд дол. США)	0,4	0,3	0,3	0,3	0,4

Джерело: розроблено автором за даними [11]

Використання терміна «механізм» за спроби вдосконалення процесу управління зумовлене його змістовним наповненням. У загальному розумінні він означає «систему, що визначає порядок певного виду діяльності» та характеризує «послідовність станів і процесів, які становлять будь-яку дію» [6].

Сутність поняття «механізм» знаходить різне відображення у поглядах учених. А.Ф. Мельник визначає його як сукупність форм і методів регулювання економічних процесів [2]. Г. Ільницька [4] визначає це поняття як частку господарського механізму, до якого входять методи та інструменти регулювання економічних відносин і процесів. І. Циглик [11, с. 14] вважає, що економічний механізм – це сукупність економічних методів та важелів, що дають змогу регулювати діяльність колективу з метою досягнення економічних і соціальних завдань.

Можна стверджувати, що у загальному вигляді механізм розглядається вітчизняними вченими [4; 7; 12] як система заходів (взаємопов'язаних і взаємозалежних) різного характеру, за допомогою яких відповідно до встановлених принципів забезпечується належне виконання функцій управління інновацій у туристичну сферу. Даний механізм формуватиметься на основних сформованих принципах концепції сталого туризму та екологобезпечної політики туристичної діяльності. Важливо зазначити регіональну специфіку щодо формування збалансованого розвитку, врахову-

ючи специфічні властивості й умови у кожному регіоні. На регіональному рівні реалізація даного механізму дасть змогу ефективно використати природно-ресурсний потенціал, подолати наявне негативне соціальне, економічне та екологічне становище в регіоні, а також забезпечувати досягнення цілей, завдань та напрямів туристичного розвитку територій [6].

Таким чином, можна стверджувати, що складові елементи механізму повинні розглядатися як система єдиного цілого, пов'язаного соціальними, економічними та екологічними зв'язками, та включати у себе нормативно-правовий та інституційний механізми (створені на основі системи правового регулювання туристичної діяльності та забезпечення сприятливої законодавчо-правової бази у сфері туризму), організаційно-управлінський механізм (спрямований на вдосконалення стратегічного планування та управління розвитком туризму), фінансово-економічний механізм (включає розроблення системи оподаткування для туристичних підприємств, надання податкових пільг, дотацій та субсидіювання інвестиційних проектів), інформаційно-комунікаційний механізм (зорієнтований на просування туризму на міжнародному туристичному ринку, формування позитивного іміджу туристично-рекреаційної діяльності в Україні, підтримку внутрішнього та регіонального туризму в контексті сталого розвитку) (рис. 1).

Таким чином, запропонований механізм (рис. 1) як базовий елемент управління іннова-

Рис. 1. Структура механізму забезпечення інноваційності туристичної сфери регіону в умовах сталого розвитку

Джерело: розроблено автором на основі [6; 7]

ційністю сталого туризму дасть змогу досягти відповідних результатів і цілей щодо ефективності інновацій у туризмі. В основі даного механізму окреслено основні принципи концепції інноваційності туризму в регіоні, що формується відповідно до пріоритетів регіональної політики туристичного та інноваційного розвитку.

Висновки і пропозиції. Таким чином, реалізація механізмів забезпечення інноваційності регіонального туризму в контексті сталого розвитку забезпечує конкурентоспроможність регіонального туризму. Упровадження інновацій у туристичну галузь дасть змогу розробити ефективну туристичну політику, що включатиме: розроблення стратегії та програми сталого розвитку туризму; ефективне використання туристично-

рекреаційного потенціалу; формування кадрового і методичного забезпечення туристичної діяльності; організацію фестивалів, ярмарок, виставок із метою популяризації України в міжнародних і внутрішніх туристичних ринках; рекламно-інформаційне забезпечення для підвищення іміджу країни/регіону; впровадження інноваційної та інвестиційної діяльності в галузь; розвиток туристичної інфраструктури; розширення міжнародної співпраці у сфері туризму; вдосконалення системи ліцензування, сертифікації та стандартизації регіональних туристичних послуг; запровадження статистичного обліку та звітності суб'єктів туристичної діяльності; спрощення митного, валютного та податкового регулювання у туризмі тощо.

Список використаних джерел:

1. Гавран В.Я. Управління інвестиційною діяльністю в рекреаційно-туристичній сфері : дис. ... канд. екон. наук. Львів, 2002. С. 122–125.
2. Горіна Г.О. Сутність та особливості типології туристичних підприємств як суб'єктів управління. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2016. Вип. 20. С. 46–49.
3. Давидова О.Г. Особливості застосування інновацій у розвиток туристичної галузі України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*. 2015. № 7(172). С. 65–69.
4. Ільницька Г.Я. Формування фінансово-економічного механізму управління підприємством. *Науковий вісник Українського державного лісотехнічного університету*. 2004. Вип. 14.7. С. 291–294.
5. Лагодієнко В.В., Довгаль О.В. Чинники економічного зростання регіонів в умовах диспропорційності. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2018. № 3. С. 15–21.
6. Мойсєєва Н.І. Маркетинг як інструментарій управління інноваційним розвитком туристичної сфери регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 220–222.
7. Мокляк А. Туристські ресурси для потреб іноземного туризму в Україні (в контексті українсько-польських туристичних зв'язків) : дис. ... канд. геогр. наук. Київ, 2004. С. 100–101.
8. Орленко Я.Ю. Імперативи розвитку туристичної галузі України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. 2016. Вип. 2. С. 25–36.
9. Трілленберг Г. Інноваційно-кластерний підхід до розвитку туризму України в умовах глобалізації. *Журнал європейської економіки*. 2014. Т. 13. № 4. С. 401–414.
10. Циглик І.І. Внутрішній економічний механізм підприємства : навчальний посібник. Івано-Франківськ : ІМЕ, 2000. 104 с.
11. Світовий атлас даних. URL: <https://knoema.ru/atlas> (дата звернення: 10.01.2020).
12. The Travel & Tourism Competitiveness Report. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf (дата звернення: 10.01.2020).

References:

1. Gavran V. Ya. (2002). Upravlinnya investytsiinoyu diyal'nistyu v rekreatsiino-turystychnii sferi: dys. kand. ekon. Nauk. [Investment management in recreation and tourism: diss. candidate economic sciences]. Lviv, pp.122-125.
2. Horina H. O. (2016). Sutnist ta osoblyvosti typolohii turystychnykh pidpryemst yak subiektiv upravlinnia. [The essence and features of the typology of tourism enterprises as subjects of management]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu, seriya «Ekonomika i menedzhment»*, vyp. 20, pp. 46–49.
3. Davydova O. H. (2015). Osoblyvosti zastosuvannya innovatsii u rozvytok turystychnoi haluzi Ukrainy. [The features of the application of innovation in the tourism industry Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, seriya «Ekonomika»*, no. 7 (172), pp. 65–69.
4. Pnytska H. Ya. (2004). Formuvannya finansovo-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia pidpryemstvom. [Formation of the financial-economic mechanism of the enterprise's management]. *Naukovyi visnyk, Ukrainyskyi derzhavnyi lisotekhnichnyi universytet: Zbirnyk naukovykh tekhnichnykh prats*, vyp. 14.7, pp. 291–294.
5. Lahodiienko V. V., Dovhal O. V. (2018). Chynnyky ekonomichnoho zrostannia rehioniv v umovakh dysproportsiinosti. [Factors of Economic Growth of Regions in Conditions of Disproportionality]. *Aktualni problemy innovatsiinoy ekonomiky*, no. 3, pp. 15–21.
6. Moisieieva N. I. (2018). Marketynh yak instrumentarii upravlinnia innovatsiinym rozvytkom turystychnoi sfery rehionu. [Marketing as a tool for managing the innovative development of the tourism industry in the region]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, vyp. 34, pp. 220-222.
7. Moklyak A. (2004). Turysts'ki resursy dlya potreb inozemnoho turyzmu v Ukraini (v konteksti ukraïns'ko-pol's'kykh turystychnykh zv'yazkiv): dys. kand. geogr. Nauk. [Tourist resources for the needs of foreign tourism in Ukraine (in the context of Ukrainian-Polish tourist relations): dyss. candidate geograph. sciences]. Kyiv, pp. 100-101.
8. Orlenko Ya. Yu. (2016). Imperatyvy rozvytku turystychnoi haluzi Ukrainy. [The imperatives of the development of tourist industry of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy, seriia «Derzhavne upravlinnia»*, vyp. 2, pp. 25–36.
9. Trillenberh H. (2014). Innovatsiino-klasternyi pidkhid do rozvytku turyzmu Ukrainy v umovakh hlobalizatsii. [Innovation-cluster approach to the development of tourism in Ukraine under the conditions of globalization]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky*, t. 13, no. 4, pp. 401–414.
10. Tsyhlyk I. I. (2000). Vnutrishnii ekonomichni mekhanizm pidpryemstva. [Internal economic mechanism of the enterprise]. Ivano-Frankivsk, ІМЕ.
11. Svitovyy atlas danykh [World Data Atlas]. Available at: <https://knoema.ru/atlas> (accessed 14 January 2020).
12. The Travel & Tourism Competitiveness Report Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf (accessed 14 January 2020).

Роик О. Р.

Институт устойчивого развития имени В. Черновола
Национального университета «Львовская политехника»

ФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОСТИ ТУРИСТИЧЕСКОЙ СФЕРЫ РЕГИОНА В УСЛОВИЯХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Резюме

В работе обоснованы теоретические и практические основы по формированию механизмов обеспечения инновационности туристической сферы региона в условиях устойчивого развития в качестве стратегического приоритета социально-экономического развития регионов Украины. Определены приоритетные направления развития туризма, благодаря чему социально-экономическое развитие в значительной мере будет обеспечиваться инновационным развитием туризма. Обоснованы мероприятия по повышению качества и конкурентоспособности туристического продукта и осуществлению эффективной политики, направленной на популяризацию туристической сферы региона. Предложен механизм обеспечения инновационности туристической сферы региона в условиях устойчивого развития как базовый элемент, с помощью которого обеспечивается достижение целей и решение поставленных задач стратегии инновационного развития туризма.

Ключевые слова: инновация, инновационность, инновационное развитие, устойчивое развитие, туризм, туристическая сфера, туристический рынок, туристический продукт.

Roik Oksana

Viacheslav Chornovil Institute of Sustainable Development
Lviv Polytechnic National University

FORMATION OF MECHANISMS FOR PROVIDING THE INNOVATION OF THE TOURIST SPHERE OF THE REGION IN THE CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary

The article substantiates theoretical and practical bases on the formation of mechanisms for ensuring the innovation of the tourism sphere of the region in the conditions of sustainable development. This mechanism is considered as a strategic priority of socio-economic development of Ukrainian regions. The work sets out the priority areas for tourism development, which will ensure that socio-economic development will be largely supported by innovative tourism development. The purpose of the work is development theoretical and methodological provisions, methodological foundations and practical ones recommendations on the formation of mechanisms for ensuring innovation tourism sphere of the region in terms of sustainable development as a strategic one priority of socio-economic development of regions of Ukraine. The study found that the aggravation of crisis phenomena in the field of tourism and resorts suggests the need to improve state and regional policy in this area, priorities and principles of its implementation, powers and competences of tourism actors, the introduction of effective organizational, legal, economic, informational mechanisms of development of tourism and resorts as a highly profitable sector of the national economy. The study justifies measures to improve the quality and competitiveness of the tourism product and implement an effective policy aimed at promoting the tourism sector of the region. Implementation of the mechanism of ensuring the innovativeness of the tourism sector of the region in the conditions of sustainable development, as a basic element, will ensure the achievement of the goals and the objectives of the strategy of innovative development of tourism. On the basis of the theory and methodology of regional development, the new management system for innovative development of the tourism industry was grounded in order to move to a new doctrine of socio-economic standards of regional growth, which provides a basis for transition to new mechanisms for realization of the regional policy of development of tourism and recreation in unstable socioeconomics conditions.

Keywords: innovation, innovation, innovative development, sustainable development, tourism, tourism sphere, tourist market, tourist product.